

7. DE NEDERLANDSE BOER EN ZIJN GROND

The Dutch farmer and his soil

door/by Prof. Dr C. H. Edelman

*Resumé van een voordracht, gehouden op 24 November 1950 te 's-Gravenhage
voor het Kon. Ned. Landbouwcomité*

Terecht meent de Nederlandse landbouwwereld, dat de voor de land- en tuinbouw geschikte gronden in beginsel tot het arbeidsterrein van de boerenstand moeten worden gerekend. De landhonger betekent, dat de boerenstand minder grond tot zijn beschikking heeft dan hij zou willen en kunnen exploiteren. Verlies van cultuurgrond of vermindering van de productiviteit van de grond is dan ook een ernstige zaak, die de landhonger nog schrijnender maakt.

Gedurende de laatste jaren heeft de onttrekking van de cultuurgrond ten behoeve van het niet-agrarisch grondgebruik sterk de aandacht getrokken. De georganiseerde landbouw heeft wel nu en dan zijn geluid doen horen om een nodeloos verlies in dit opzicht te voorkomen, maar men kan zeggen, dat het vraagstuk te zeer incidenteel behandeld is. De schade, die de onteigenden lijden, uit zich als individuele schade en wordt niet als collectieve schade gevoeld. Bovendien heeft de landbouwwereld te veel een afwachtende houding aangenomen. Gewoonlijk worden belanghebbenden eerst actief als het betreffende uitbreidingsplan op het punt staat aangenomen of zelfs uitgevoerd te worden. De landbouwwereld heeft te weinig deelgenomen aan de voorbereidende stedenbouwkundige werkzaamheden. Voorkomen is beter dan genezen en tijdig overleggen beter dan protesteren. De huidige wettelijke regeling van het stedenbouwkundige werk legt het zwaartepunt bij de lagere organen: gemeente en provincie. In tal van besturen van kleinere gemeenten en in de meeste colleges van Gedeputeerde Staten is de landbouwwereld goed vertegenwoordigd. In deze colleges, alsmede in de provinciale adviescommissies, moet de hoofddactie voor het behoud van de cultuurgrond worden gevoerd.

Niettegenstaande de aanzienlijke publiciteit, die de ongewenste onttrekking van cultuurgrond voor niet-agrarisch gebruik gedurende de laatste jaren heeft gehad, schiet de activiteit van velen, die in verantwoordelijke functies werkzaam zijn, nog tekort. Hier ligt een belangrijke taak voor de landbouworganisaties, vooral voor hun plaatselijke afdelingen.

Om redenen van algemeen belang hebben wij ons pleidooi voor het behoud van de cultuurgrond meer op de kwaliteit van het bedreigde land dan op de oppervlakte gericht. Een veertigtal grote en kleinere gemeenten hebben hun grondgebied laten karteren, teneinde met de kwaliteit van het land bij het opmaken van hun plannen rekening te houden. Het goede land is de basis van de landelijke welvaart. Thans ziet men industrialisatie van vele plattelandsgemeenten, maar ook daarvoor geldt, dat het verlies van het beste land nabij de dorpen bedenkelijke gevolgen kan hebben.

De meeste discussies over ongewenst niet-agrarisch grondgebruik betreffen tuingronden. Daartoe bestaan redenen, maar het belang van de goede landbouwgronden is onvoldoende behartigd.

In het door ons gepubliceerde boek: *Sociale en Economische Bodemkunde* (Amsterdam 1949) hebben wij verscheidene andere vormen van misbruik

van de bodem besproken, die in Nederland belangrijk zijn. Wij willen deze achtereenvolgens behandelen aan de hand van de huidige toestand.

De voortgaande verzouting van de bodem van westelijk Nederland vormt een vraagstuk, dat thans veel serieuze aandacht ondervindt. Het betreft allereerst de tuinbouw, in mindere mate de veeteelt. De akkerbouw ondervindt er de minste hinder van. De Brielse Maas is dit jaar afgedamd. Daarvan moet Voorne voordeel ondervinden en wij verwachten, dat de tuinbouw aldaar inderdaad zal opleven, hetgeen overigens hard nodig is. Delfland is voor het welzijn van de tuinbouw afhankelijk geworden van Rijmland, dat zoetwater aan Delfland afstaat. Het circulatie-systeem van Rijmland is een mooi voorbeeld van goede zorg van een Hoogheemraadschap voor de productiviteit van de grond. Dank zij de gunstige werking van het IJsselmeer maakt de ontzilting van Noordholland en Friesland vorderingen. De indirecte voordelen van de Zuiderzeewerken moeten zeer hoog gewaardeerd worden. Trouwens, op het IJsselmeer is de hoop gevestigd, om het zoutgevaar in het lage deel van Nederland binnen de perken te houden.

Het tweede belangrijke gevaar voor de productiviteit van onze cultuurgronden is gelegen in de verdroging. Het enorme succes van de kunstmest in het begin van deze eeuw en de dringende behoefte aan ontwatering van tal van moerassige terreinen, heeft de aandacht afgeleid van de grote betekenis van het grondwater voor de groei van cultuurgewassen. Thans is er een kentering waar te nemen. De indeling van de zandgronden door de medewerkers van de Stichting voor Bodemkartering vindt thans plaats naar aanleiding van de mate, waarin het grondwater de plantproductie bevordert of hindert. Vooral op de zandgronden zijn lage grondwaterstanden een onoverkomelijk bezwaar voor de groei van de planten. In dat geval is het gewas te zeer van het hemelwater afhankelijk.

Op tal van plaatsen is verdroging van zandgronden opgetreden. Sprekend of liever schreeuwend zijn de toestanden langs de duinvoet, bv. in Kennemerland, waar de wateronttrekking door drinkwaterwinning en andere oorzaken de tuinbouw dreigt te vernietigen. Honderden tuinders zijn gedurende de laatste jaren begonnen met het oppompen van water ten behoeve van hun bedrijf. De landbouwwereld heeft de tuinders in dit gebied tot voor kort nooit de technische en juridische steun gegeven, die nodig was. Ook hier ging het om individueel en niet om collectief leed. Ook thans is de stem van de georganiseerde landbouw t.a.v. de wateronttrekking nog te zwak.

In de diluviale zandgebieden ziet men wateronttrekking met funeste gevolgen door de aanleg van kanalen, door winning van bedrijfswater, maar ook door cultuurtechnische werken. De uitwerking van de wateronttrekking op de opbrengst van de gewassen uit zich gewoonlijk langzaam en de landbouwwereld weert zich ook in dit geval weinig en te laat, ten dele omdat de leidende personen van de betekenis van het bodemvocht voor de plantengroei niet voldoende overtuigd zijn geweest.

In de zomer van 1950 vond in Nederland het IVe Internationale Bodemkundig Congres plaats. Bij deze gelegenheid was er een keur van buitenlandse vakgenoten in ons land. Tijdens de excursies hebben zij veel gezien, dat hun waardering en bewondering verwierf, maar er is één zaak, waarover zij zich verwonderden. Zij zagen de enorme inspanningen en uitgaven, die Nederland zich getroost om stukken zeebodem voor de landbouw geschikt te maken. Maar zij zagen ook onze droge zandgronden met hun schamele

opbrengsten. Het grondwater bevindt zich op dergelijke gronden vaak op 2—4 m diepte en het zou met de hulpmiddelen van de moderne tijd zonder veel kosten opgepompt kunnen worden en aan de planten kunnen worden toegediend. Hun verwondering betrof de wanverhouding tussen de hoge kosten om nieuw land te maken en de geringe kosten om vele droge gronden van water te voorzien en daardoor zeer in productiviteit te doen toenemen.

Deze mening van vooraanstaande buitenlandse vakgenoten geeft veel te denken. Zijn de mogelijkheden van beregening van droge gronden in Nederland onderschat? Er bestaat enige ervaring met de beregening van grasland. Wij noemden reeds de recente bevoeiing en beregening van verdroogde tuinbouwgronden in Kennemerland. Maar met beregening van akkerbouwgewassen bestaat nauwelijks ervaring. Omslagberekeningen, gebaseerd op Amerikaanse prijzen, tonen, dat het geenszins onmogelijk is, dat beregeningsinstallaties op zandbedrijven rendabel zouden kunnen zijn. Zou dit door proefnemingen in Nederland bevestigd worden, dan zouden er nieuwe mogelijkheden voor welvaart op de zandgronden ontstaan.

Er zijn zoveel zandgronden, waarop het water in het minimum is, dat het zeker verantwoord is de aangeduide mogelijkheden te beproeven. Volgens onze informaties zijn de ervaringen in het aangrenzende deel van Duitsland gunstig.

De ontgronding levert ook ernstige bezwaren voor de landbouw. Men denke aan de klei- en zandwinning. Het gaat niet aan, om deze tak van nijverheid te verbieden, maar getracht moet worden de belangen van de bodemproductie en van de winning van grondstoffen tot elkaar te brengen. Dit overleg vindt onvoldoende plaats. Wij zijn voorstanders van een concessiestelsel voor de kleiwinning, waardoor het mogelijk zal zijn voorwaarden te stellen voor de oplevering van de afgewerkte terreinen in een toestand, die voor de landbouwwereld aanvaardbaar is. De wetswijziging, die daartoe nodig is, wordt echter niet overwogen. Zandwinning kan gepaard gaan aan grondverbetering. Een rationeel zandwinningsplan wordt echter nog steeds niet voorbereid.

Turfwinning in laagveengebieden behoort in onze moderne tijd niet meer thuis. Toch gaat deze vorm van landvernieling rustig door.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de landbouwwereld nog genoeg aanleiding heeft om zich over het onderwerp: de boer en zijn grond, te beraden. Het wordt steeds meer nodig, de beschikbare landreserves zo goed mogelijk te benutten en te beschermen. Het gehele uitstekende apparaat van landbouwkundig onderzoek, landbouwonderwijs en landbouwvoorlichting bevordert het rationele gebruik van de bodem. De cultuurtechniek is actief om het areaal te vergroten, beter te verkavelen en te verbeteren. Daarnaast moeten de destructieve krachten onder het oog worden gezien. De strijd tegen deze krachten is gaande, maar vereist nog veel daadwerkelijke steun van het georganiseerde bedrijfsleven. En daarom heb ik deze voordracht gaarne voor Uw Comité willen houden. Ik hoop zeer, dat mijn betoog weerklink zal vinden.

Summary

The withdrawal of cultivated land from agriculture for different usage has drawn much attention in the Netherlands lately. The agricultural interests have adopted however, too much of an attitude of wait and see

and hardly taken any active part in the contrivement of town development schemes.

Several other forms of misuse of cultivable soils are also of importance. The progressing salination of soils in the west of the Netherlands is now a focal point of interest. The damming up of tidal inlets in the west and the propitious effect of the fresh water IJssellake contribute a great deal to de-salination of land.

At numerous places desiccation is noticeable, particularly of high lying sandy soils. This is partly due to the aspiration for drainage of the lowest areas, partly to an ever increasing withdrawal of fresh water on behalf of drinking-water supplies.

Overhead and surface irrigation is far from common practice yet.

Soil excavations represent a serious problem. Statutory provisions to commit to the restoration of de-clayed land into a condition acceptable to the agricultural industry, are badly wanted.

It becomes more and more imperative to utilize the available cultivated land as advantageous as feasible and to safeguard it. The destructive forces must therefore be opposed with the aggregate power of the whole agricultural industry, will they ever be beaten.

LITERATUUR

- Edelman, C. H.*, 1949: Sociale en Economische Bodemkunde. Amsterdam.
- Edelman, C. H.*, 1950: De onttrekking van cultuurgrond voor niet-agrarische doeleinden, van agrarisch standpunt gezien. Voordrachten Kon. Inst. v. Ingenieurs no. 3. Herdrukt in Boor en Spade IV, 1951, 269—281.
- Gruyter, P. de en E. L. Molt*, 1943: Rijnlands boezem. III. De hoedanigheid van het boezemwater. Leiden.
- Gruyter, P. de*, 1949: Rapport omtrent de mogelijke versterking van de waterinlating op Rijnlands boezem, mede in verband met de gewenste wateronttrekking door Delfland aan Rijnland. Leiden.
- Helm, G. W. van der en J. C. Muyen*, 1950: Het bevoeien van tuinderijen in Kennemerland. Groenten en Fruit 5, 48, 962—963.
- Makkink, C. F.*, 1949: Vijf jaren grasland besproeien. Versl. Landbouwk. Onderz. No. 55.8. 's-Gravenhage.
- Pijls, F. W. G.*, 1950: Zoetwater problemen in verband met de verzouting van westelijk Nederland. Meded. Dir. Tuinbouw 13, 2. Herdrukt in Boor en Spade IV, 1951, 291—307.
- Veen, J. van*, 1941: De toeneming van het zoutgehalte op de beneden rivieren. T. Kon. Ned. Aardrijksk. Genoot. 58, 5—37.

8. DE BODEMGESTELDHEID VAN DE OUDSTE DOLLARD-POLDERS MET BETREKKING TOT EVENTUELE GROND-VERBETERING

Soil condition of the oldest Dollardpolders as related to soil improvement

door/by Ir L. A. H. de Smet

Overgenomen uit Groninger Landbouwblad 29, 41, 1951

1. INLEIDING

Van de oudste Dollardpolders was tot nu toe zeer weinig bekend. Ook in de literatuur vindt men hierover slechts enkele gegevens. De bekende onderzoekingen van van Bemmelen (1863), Hissink (1935) en Maschhaupt